

GEOLOGIA A NOWE OKRĘGI PRZEMYSŁOWE

UROZMAICONA budowa geologiczna Polski oraz związane z nią występowanie surowców mineralnych i gleb kształtują kierunki rozwoju gospodarczego naszego kraju.

Ogólna analiza okręgów przemysłowych Polski przedwrześniowej wykazuje, że tylko południowe tereny były uprzemysłowione, a wśród nich najsilniej obszar Górnego Śląska i pasa podgórskiego. Natomiast obszary na północy i wschodzie kraju, geologicznie mało zbadane, były zacofane pod względem gospodarczym. Takie nierównomierne rozmieszczenie przemysłu było konsekwencją ustroju kapitalistycznego Polski przedwojennej. Kapitałiści wykorzystywali bowiem złoża surowców najbardziej rentownych (węgla, ropy naftowej, rud cynku i ołowiu) i nie wiąźali poszukiwań innych surowców oraz ich eksploatacji z potrzebami kraju. Przy braku dbałości o stworzenie własnej bazy surowcowej o szerokim wachlarzu surowców mineralnych, dającej podstawę do rozwoju różnych gałęzi przemysłu, lokalizacja zakładów była przypadkowa i chaotyczna, gdyż produkcja ich opierała się przeważnie na surowcach

importowanych. Przykładem takiej gospodarki była koncentracja przemysłu głównie na Górnym Śląsku, gdzie obok przemysłu górniczego i hutniczego związanego z występowaniem węgla i rud, lokalizowane były również przemysły nie związane z bogactwami naturalnymi Górnego Śląska, jak przemysł elektrotechniczny, chemiczny, papierniczy i celulozowy.

Cechą charakterystyczną gospodarki narodowej no wyzwoleniu jest planowy jej rozwój zabezpieczający maksymalne potrzeby ludności. Główną rolę w gospodarce narodowej w naszym ustroju odgrywa przemysł produkujący środki wytwarzania. Jest on bowiem podstawą rozwoju sił produkcyjnych we wszystkich dziedzinach, a więc warunkiem niezbędnym do podniesienia produkcji artykułów spożycia. W dziedzinie gospodarki narodowej polega to na przebudowie struktury gospodarczej przemysłu i jego struktury przestrzennej. Chodzi w szczególności o to, ażeby zlikwidować koncentrację przemysłu tylko w niektórych rejonach, zakładając nowe ośrodki przemysłowe rozmieszczone bardziej równomiernię w całym kraju.

Mimo malejących w miarę rozwoju komunikacji trudności w zaopatrzeniu okręgów przemysłowych leżących poza bazami surowcowymi nowe okręgi przemysłowe powinny wykorzystywać możliwości lokalnych zasobów surowcowych, aby ograniczyć transport. Jednocześnie okręgi te powinny wykorzystywać siły robocze obszarów rolniczych, w wielu wypadkach o ubogich glebach, a więc i o niskiej produkcji rolnej.

Mapa geologiczna rozmieszczenia surowców Polski przedwojennej wykazuje zagęszczenie występowania surowców w części południowej i białe plamy w pozostałych częściach Polski.

Wiadomości o występowaniu złóż surowców opłacalnych lub mających znaczenie tylko militarne, zasoby niedostatecznie zbadane pod względem ilościowym i jakościowym, złoża rabunkowo wyeksploatowane, oto spuścizna, jaką odziedziczyliśmy po gospodarce kapitalistycznej Polski przedwojennej i rabunkowej gospodarce okupanta. Taka baza surowcowa rozpoznana w stopniu niedostatecznym nie mogła być podstawą rozwoju przemysłu socjalistycznego.

Narodowy Plan Gospodarczy Polski tworzy już i w dalszej perspektywie przewiduje utworzenie nowych okręgów przemysłowych. Obok istniejących już okręgów Górnego i Dolnego Śląska, Krosna i Jasła, Łodzi, Gdyni, Gdańska, Elbląga i Szczecina powstają nowe okręgi:

1. Okręg krakowski z wielkimi zakładami metalurgicznymi, zakładami chemicznymi i włókienniczymi.
2. Okręg m. st. Warszawy, którego podstawę stanowiąc będzie przemysł metalowy i elektrotechniczny.
3. Okręg częstochowski z wielkimi zakładami metalurgicznymi opartymi na złożach rud.
4. Okręg kujawski, którego trzon będzie stanowić przemysł chemiczny, wykorzystujący m. in. złoża soli potasowo-magnezowych.
5. Okręg staropolski o Staszycowskich tradycjach górniczych i metalurgicznych.
6. Okręgi rzeszowsko-sandomierski, lubelski i białostocki grupujące przemysły: metalowy, chemiczny, włókienniczy, mineralny oraz spożywczy i rolny.

Rozbudowa tych okręgów i zapewnienie im zasobów surowców mineralnych znajduje swój wyraz w tezach do dyskusji na II Zjazd PZPR.

Konsekwencją zrozumienia tez dotyczących uprzemysłowienia kraju są poważne zadania dla służby geologicznej — zapewnienie w najbliższych latach poszerzonej i opracowanej bazy surowcowej dla kluczowych przemysłów, które będą się rozwijać w wymienionych okręgach. Wypełni to białe plamy na mapie surowcowej Polski przedwojennej.

Spośród surowców energetycznych na pierwszy plan wysuwa się ropa naftowa, gaz ziemny i węgiel. Na skutek rozwoju mechanizacji, komunikacji powietrznej, lądowej i wodnej znaczenie gospodarcze i strategiczne ropy naftowej jest ogromne. W chwili obecnej produkcja ropy naftowej i gazu ziemnego nie pokrywa zapotrzebowania kraju. Deficyt paliw płynnych i gazowych, który wzrastać będzie w wyniku realizacji tez na II Zjazd PZPR w miarę intensyfikacji rolnictwa i jego mechanizacji, nakłada na służbę geologiczną obowiązek rozszerzenia systematycznych, podstawowych i rozpoznawczych badań ropy i gazu w Karpatach i na Przedgórzu, jak również wyjaśnienia roponośności struktur wglębnych na Niżu.

Bilans stałych surowców energetycznych wykazuje, że jesteśmy krajem dobrze wyposażonym w te surowce. Wielkie zasoby węgla kamiennego istnieją w Górno- i Dolno-śląskim Zagłębiu, co gwarantuje zaopatrzenie zakładów nowych okręgów przemysłowych w ten surowiec zarówno do celów energetycznych, jak i do przeróbki chemicznej. Zadaniem służby geologicznej na najbliższe lata jest jednak stworzenie rezerw węgla płomiennych kategorii A i B oraz we wszystkich kategoriach węgla koksujących. Szczególne znaczenie oprócz tego zyskują w ostatnich latach węgle brunatne. Odkrycie poważnych złóż w rejonie Łodzi i Kujaw przyczynić się może w bardzo silnym stopniu do aktywizacji gospodarczej tych rejonów. Nie zwalnia to od obowiązku dalszych badań w Polsce centralnej i północnej, gdzie istnieje również prawdopodobieństwo występowania złóż, a więc i wykorzystania ich dla przemysłu chemicznego i energetycznego.

Poważne zasoby torfu są na ogół mało zbadane w wyższych kategoriach. Wielostronne lokalne zastosowanie tego surowca przemawia za tym, że złoża torfu powinny być przedmiotem dalszych badań, zwłaszcza w okręgach północnych i wschodnich, dotychczas gospodarczo mało aktywnych.

Wielkim zakładom hutniczym należy zapewnić źródła rud żelaza, szczególnie rud zasadowych, przez ustalenie zasobów w okręgu częstochowskim i staropolskim we wszystkich kategoriach w powiązaniu ze ścisłą współpracą z technologami nad przeróbką i wykorzystaniem krajowych rud.

Rozbudowa hutnictwa metali nieżelaznych nakłada obowiązek dalszych badań złóż cynku i ołowiu.

Palącą sprawą jest zabezpieczenie hutnictwa miedzi we własną, całkowicie rozpoznaną bazę surowcową. Istniejące dotychczas braki opracowań hydrogeologii i tektoniki rozległej sieci zewnętrzno-sudeckiej powinny być przez służbę geologiczną usunięte w ciągu najbliższych dwóch lat.

Istnieje konieczność dalszego opracowania złóż innych metali kolorowych szczególnie na terenie Dolnego Śląska i to w zakresie zarówno badań podstawowych, jak i rozpoznawczych.

Znane zasoby złóż materiałów ogniotrwałych nie zupełnie pokrywają zapotrzebowanie nowych okręgów przemysłowych. Wynika stąd konieczność rozszerzenia badań tych złóż w okręgu Dolno-śląskim i okręgu staropolskim zarówno w celu wykrycia nowych złóż, jak i ustalenia zasobów złóż znanych.

Jako surowce przemysłu nawozów sztucznych na szczególną uwagę zasługują fosforyty. Ta w obecnej chwili niezbyt bogata baza surowcowa przemysłu chemicznego powinna być poszerzona przez dalsze prace geologiczne w okręgu staropolskim. Sole potasowe, które są również ważnym surowcem mineralnym dla przemysłu nawozów sztucznych, powinny być ostrożnie zbadane, gdyż wiąże się one z rozbudową okręgu kujawskiego.

Ogólnie biorąc baza surowcowa przemysłu chemicznego wykorzystującego oprócz soli takie surowce, jak siarka, baryt, fluoryt, topazyt, bentonit, opoka lekka i kreda — jest wielka, jednak poza małymi wyjątkami (gips) geologicznie niedostatecznie poznana i przemysłowo wykorzystana. Wynika stąd obowiązek prowadzenia dalszych badań geologicznych podstawowych i rozpoznawczych przy ścisłej współpracy z technologią.

Zasoby surowców skalnych stwarzają realne możliwości zaspokojenia potrzeb nowych okręgów przemysłowych na surowce do produkcji materiałów budowlanych. Jednak złoża te, zgrupowane przeważnie w południowej i środkowej części kraju, nie są zbadane pod względem ilościowym i jakościowym w dostatecznym stopniu. Należy więc dokładnie zbadać złoża tych surowców we wschodnich i północnych częściach kraju.

Planowa rozbudowa nowych okręgów przemysłowych pociąga za sobą budowę dróg komu-

nikacyjnych, sieci energetycznych, budowę osiedli i zaopatrzenia zakładów i osiedli w wodę pitną i przemysłową. Nakłada to na geologię inżynierską i hydrogeologię obowiązek zabezpieczenia dokumentacji geologicznych w ramach wskazanych zadań oraz wykorzystania energii wód płynących, tzw. białego węgla. Zasoby sił wodnych w Polsce są znaczne, jednak wykorzystane w małym stopniu. Zagadnienie to nabiera szczególnej wagi dla okręgów przemysłowych położonych w zasięgu większych rzek.

Opierając się na dotychczasowej znajomości budowy geologicznej kraju można stwierdzić, że Polska jest krajem posiadającym korzystne warunki surowcowe, upoważniające do planowania dalszego rozwoju naszego przemysłu, zaś przez zwiększenie produkcji przemysłowej otrzymujemy wzrost produkcji rolnej i podniesienie jej poziomu technicznego oraz rozwój innych gałęzi gospodarki narodowej. Rozwój przemysłu jest więc jednym z głównych czynników zapewniających wzrost stopy życiowej ludności.

Rozwój przemysłu chemicznego i rolnego w powiązaniu z przemysłem metalowym, opartym o silne hutnictwo i energetykę jest gwarancją uprzemysłowienia kraju i podniesienia dobrobytu mas pracujących.

Tezy do dyskusji na II Zjazd PZPR wskazują na to, że niezbędnym warunkiem rozwoju przemysłu jest stworzenie odpowiednich baz surowcowych.

Przykład Związku Radzieckiego dowodzi, że można to osiągnąć przez planowo i systematycznie prowadzone prace geologiczno-poszukiwawcze. W tym celu powinniśmy w większym stopniu przyswoić sobie radzieckie metody pracy, technikę badań, metody oceny zasobów i normy surowcowe.